

Pět otázek

aneb

Jak jsem odpověděl na otázky, zadané mi anketou Unie českých spisovatelů

1. Proč skončil socialismus?

Základní příčinu zániku socialismu u nás a ve východní Evropě vidím v postupném, s vývojem a dobou stále více se rozšiřujícím odklonem od zkušeností Pařížské komuny a poznatků Karla Marxe a V. I. Lenina ve státoprávní oblasti. Pařížská komuna ukázala nutnost rozbití mechanismu buržoazního státu (tedy i parlamentní demokracie) a nutnost spojení zákonodárné a výkonné moci státu do jednoho centrálního orgánu. Jakkoli se Lenin mocně snažil o obojí, zejména prostřednictvím sovětů a rozpuštěním ruského ústavodárného shromáždění, už za jeho života se do státního systému sovětského Ruska vloudila mikroskopická trhlina ne jednoho, ale hned dvou centrálních orgánů, pracujících na bázi sloučení zákonodárné a výkonné moci – Všeruského ústředního výkonného výboru sovětů (VÚVV) a rady lidových komisařů (RLK). V ústavě SSSR z roku 1924 byly zákonodárné pravomoci RLK omezeny na zákonné iniciativy vůči VÚVV (jako u vlády vůči parlamentu). Za Stalina, v tolik opěvované ústavě z roku 1936 se nejvyšším a jediným zákonodárným orgánem státu stal Nejvyšší sovět SSSR a současně nejvyšším výkonným a nařizovacím orgánem státu se stala Rada ministrů SSSR. Zpronevěra Marxe a Lenina a současně tendence k obnovení parlamentní demokracie (oddělení moci výkonné od zákonodárné) tak nabyla konkrétních rysů. Prezídium Nejvyššího sovětu si sice jako kolektivní orgán podrželo i výkonné pravomoci, ale pouze ty, které jsou v kapitalistických státech spojeny s výkonem individuální funkce prezidenta. Pak se Gorbačov stal prvním a zcela příznačně i posledním sovětským prezidentem. Spolu s přechodem na kapitalistický státoprávní systém bylo jen otázkou času, kdy dojde k zániku socialismu. O to se způsobem, jak využil své prezidentské pravomoci, postaral nejen Gorbačov, ale nakonec i jeho ruský nástupce Jelcin, který jako prezident vzešlý z přímé volby vyvolal konflikt s Nejvyšším sovětem RF, jeho budovu dal rozstřílet tanky Tamaňské divize a poté sověty v celé zemi zrušil. Tak bylo dílo zrady klasiků, kteří důsledně respektovali dialektiku a zákony společenského vývoje, dokonáno.

Ještě hůře s Marxovými a Leninovými závěry bylo naloženo prostřednictvím poválečného vzniku tzv. lidových demokracií. U nás se Klement Gottwald nerozpákoval převzít prezidentský úřad, „slavná“ Ústava 9. května též zakonzervovala institucionální oddělení moci zákonodárné (Národního shromáždění) od výkonné (vlády). Co na tom, že se republika ve formálním kapitalistickém kabátku vydala budovat socialismus, když v roce 1989 musela být vláda doplněna zástupci OF a jmenována prezidentem Gustávem Husákem, přičemž další prezident Václav Havel, ač přísahal na ČSSR, dovedl stát ke kapitalismu. To by v Paříži roku 1871 nebo v Petrohradu roku 1918 vůbec nebylo možné. Tak jsme se polovičatostí (nutnými, ale neprovedenými změnami ve státoprávní oblasti) oprávněně vrátili do lůna kapitalismu.

Druhou příčinou zániku socialismu, vycházející z té první, bylo to, že si KSČ přes všechny řeči o sobě jako předvoji dělnické třídy nedokázala získat důvěru pracujících tím, že by jim poskytla reálný podíl na státní moci, tedy m. j. i prostřednictvím zaměstnaneckých orgánů volených zdola samotnými zaměstnanci a zakotvených v ústavě. Vysokým státním orgánem (slučujícím zákonodárnou i výkonnou iniciativu) mohl být i celostátní sjezd zaměstnaneckých rad. Je příznačné, že byl svolán jen jednou – 22. 2. 1948 – když KSČ potřebovala podporu dělníků k získání moci. Pak ale závodní rady snížila jen na odborovou bázi a v roce 1959 definitivně zrušila. Už se nemusela s nikým dělit o moc. Tak se KSČ zachovala jako kterákoliv mocenská síla v minulosti: v touze po vlastní moci tu reálnou pracujícím neumožnila. A to nejen na linii státní, ale ani v závodech, kde by se bývali mohli zaměstnanci nejprve podílet na svěřených pravomocích a posléze získat takový samosprávný vliv, že postupně mohly být státní podniky přetvořeny na samosprávné (se samosprávným bezpodílovým vlastnictvím). Nenastaly by tím podmínky ani pro rok 1968, ani 1989. Sami pracující by si nenechali vzít vlastní pravomoci a majetek. Neuskutečněním těchto kroků došlo ke stále více se prohlubující disproporci mezi úrovní výrobních vztahů (vztahů k výrobním prostředkům, vertikálních i horizontálních vztahů na pracovištích, vztahů zbožně-peněžních) a výrobních sil. Byl tím porušen jeden ze základních zákonů socialismu (rovnováha obojího), což vedlo k ideové, mravní, sociální, politické i ekonomické rozkolísanosti (a tím i nestabilitě) celého systému. Tolik třetí příčina.

Čtvrtou příčinou, vyplývající z předcházejících, se stala nedůvěra, strach i nenávist vůči KSČ nejprve z důvodu otřesných, kontraproduktivních a zbytečných politických

procesů (které podnítily oprávněné pocity křivd), posléze z důvodu trvalé podřízenosti nestraníků vůči KSČ. To zavadlo příčinu k růstu antikomunistických nálad nejen u příslušníků poražených tříd, ale i v řadách dělnictva.

2. Myslíte, že kapitalismus se už přežil?

Dokud si budeme myslet, že parlamentní demokracie (viz současné nechutnosti v parlamentu, ve vládě i trvající nesmyslnost prezidentského úřadu založeného na pochybných pravomocích jedince a nyní i na přímé, ale nikým neodvolatelné volbě) a tuto parlamentní demokracii zaštiťující Ústava České republiky jsou tím nejlepším, co máme a co nelze „v pověrečné víře ve stát“ (Lenin) změnit, pak se kapitalismus nepřežije. Čekat na jistě objektivní podmínky jeho zániku, které rozhodně někdy v budoucnosti „samovolně“ (díky mezinárodnímu vývoji) nastanou, je ovšem také možné. Ale znamená to jedinou jistotu: nevýhodu zemřít za kapitalismu.

3. Jak by měl vypadat nový společenský řád?

Jednoznačně jako samosprávné společenské zřízení, založené na existenci občanských a zaměstnaneckých samospráv na všech úrovních a ve všech sférách společnosti. Zřízení, jehož centrálním svorníkem by byl nejvyšší orgán (dejme tomu Národní rada) disponující zákonodárnými a výkonnými pravomocemi, složený ze zastupitelů, volených občany z více kandidátů (daných nejen politickými stranami, ale i jinými občansko-právními subjekty) a kdykoliv občany volebních obvodů odvolatelnými (tedy i v čase mezi řádnými volbami), a to pochopitelně nejen z poslaneckých postů, ale tím pádem i z jimi zastávaných výkonných státních funkcí (např. dohledu nad chodem příslušného ministerstva či výkonu původně prezidentských pravomocí), do nichž by byli členové národní rady jejím plénem zvoleni.

4. Co je nutné, abychom jako stát byli suverénní a zachovali si národního ducha?

Základem toho je dvojí. Za prvé: nenahrazovat vlastenectví nacionalismem a internacionalismus pracujících a levice kosmopolitismem. A za druhé: na základě toho

prvního se snažit maximálně využívat a vlastními silami zmnožovat kladné rysy a dopady globalizace na nás (internacionalizací styků s pokrokovými silami, podporou informovanosti, cestování a obchodu) a naopak tlumit a brzdit bohužel dosud převažující negativní rysy globalizace, vyplývající z celosvětového vlivu kapitálu.

5. Dělá náš stát kulturní politiku?

V podstatě jen antikomunistickou, tedy nikoliv kulturní, ale antikulturní, motající se v bludném kruhu lží, polopravd, pokrytectví a jiných morálních nechutností.

Jindřich Fajt 14. 12. 2012